

Florence Gacoin-Marks, Marija Zlatnar Moe

Uvodnik**Sodobni pogledi na literarno prevajanje**

Prevajanje, še posebej literarno, že tisočletja predstavlja most med posamezniki, skupnostmi in kulturami. Nekateri izzivi ostajajo ves čas enaki, na primer dileme med ustreznimi in sprejemljivimi, potujitvenimi in podomačitvenimi, dobesednimi in svobodnimi prevodi; drugi so novejši, mednje nedvomno spadajo dileme aktivističnega prevajanja in uporabe najnovejših prevajalskih orodij, ki temeljijo na umetni inteligenci, in sicer pri prevajanju vseh vrst besedil a morda še najbolj pri prevajanju književnih besedil. Prevajanje je tudi že od samih začetkov družbena dejavnost, odvisna ne le od značilnosti samih besedil in spretnosti ter izurjenosti prevajalcev, ampak tudi od cele vrste zunajbesedilnih dejavnikov, od položaja posameznih jezikov, skupnosti in posameznikov v svetu, do zgodovinskih okoliščin v kulturah, ki so med seboj v stiku, političnih razmer in premikov v razmišljanju ter razumevanju sveta znotraj teh skupnosti ali v svetovnem merilu.

Zaradi vsega tega se nam je zdelo pomembno posvetiti posebno številko raziskovanju književnih prevodov. Vodilna misel snovanja tega tematskega sklopa je bila pregled dosedanjih raziskav in dosežkov literarnega prevodoslovja ter oris perspektiv za nadaljnje raziskovanje. A prijave na razpis so nas v veliki večini speljale na drugo področje s temami bolj iz prevodoslovja kot o prevodoslovju. Ker je sodobni čas vprašanjem, ki se jih lotevajo prispevki, dodelil nove razsežnosti, smo se odločili za štiri literarno prevodoslovne sklope s skupnim krovnim naslovom »Sodobni pogledi na literarno prevajanje«.

V prvi sklop o zgodovini prevajanja in literarni zgodovini sta uvrščena članka dveh francoskih raziskovalcev. Na podlagi izkušenj v času dolgoletnega projekta zgodovine literarnega prevajanja v francoski jezik literarni komparativist Yves Chevrel obravnava literarne prevode kot posrednike kulture med evropskimi narodi in preučuje, kakšno vlogo igra dostop do tujih književnosti, ki ga omogoča prevajanje, pri oblikovanju evropske zavesti oz. skupne evropske kulturne dediščine. Z bolj praktičnega zornega kota se anglistka Bénédicte Coste osredotoča na sestavljanje baze prevodov dekadentnih pisateljev, ki so izšli v revijalni obliki (»Déca-base«). Predstavlja raziskovalne perspektive, ki jih obstoj te baze odpira, zlasti na področju literarne zgodovine. Ob tem branju si lahko le zaželimo, da bi slovenski

DOI:10.4312/ars.17.1.5-7

literarni zgodovinarji popisovalno delo svojih predhodnikov dopolnili in v bodoče celo nadgradili.¹

Drugi sklop prinaša članke, ki zadevajo položaj »periferije« v odnosu s centrom (manjših ali mlajših literatur, literatur manjšin znotraj večjih držav, koloniziranih oz. tako ali drugače zapostavljenih narodov). Tako raziskovalke z Oddelka za prevajalstvo in tolmačenje ljubljanske Filozofske fakultete Julija Rozman, Tanja Žigon in Adriana Mezeg preučujejo število prevodov slovenskih literarnih del v nemški, francoski in italijanski jezik od osamosvojitve Slovenije leta 1991 do leta 2021. Avtorice ugotavljajo, da so na vseh treh središčnih trgih kljub količinskim razlikam prevodi iz slovenske književnosti maloštevilni. Podobno delo sta opravili raziskovalki z Bližnjega vzhoda Fatima Alblooshi in Alaa Alasfour. Izoblikovali sta bibliografijo arabskih romanov, prevedenih v angleški jezik med letoma 1988 in 2018. Podobno kot slovenske raziskovalke sta avtorici prišli do sklepa, da povečana količina prevodov ne pomeni nujno, da je prevedena književnost v tujini bolje zastopana oz. bolj prepoznavna. Z analizo vse večje zastopnosti manjših literatur pri dveh britanskih nagradah na področju literarnega prevajanja britanski raziskovalec Antony Hoyte-West ponudi temelje za nadaljnjo raziskavo o prisotnosti manjših literatur na britanskem knjižnem trgu. Iz teh treh člankov lahko sklepamo, da je globalizacija v zadnjem času povzročila večjo kulturno raznolikost med objavljenimi prevodi, kar posebej velja za prevode v angleški jezik.

V tretjem sklopu so objavljene študije o izzivih, s katerimi se pri vključevanju prevajanja v jezikovni pouk in pouk prevajanja soočajo pedagogi in didaktiki. Po obdobju, ko je prevajanje kot didaktično orodje izgubilo na veljavi, klasična filologinja Andreja Inkret poudarja pomen te dejavnosti tako pri bralnem razumevanju jezika kot pri dojemanju značilnosti literarnih besedil. Njene ugotovitve veljajo za razvijanje kompetenc tako klasičnih kot modernih tujih jezikov. Mariborski prevodoslovci Melita Koletnik, Andrej Kirbiš in Simon Zupan razmišljajo o potrebni uravnoteženosti med jezikovnimi in prevajalskimi kompetencami, ki se zahtevajo od študentov prevajanja, ter o nujnem prilagajanju jezikovnega poučevanja posebnim potrebam bodočih prevajalcev. Raziskovalki iz Srbije Borislava Eraković in Biljana Radić Bojanić se zavzemata za razvijanje in ocenjevanje digitalnih kompetenc študentov, še posebej njihove aplikacije na študij prevajalstva oz. bodočega prevajalskega poklica. Do tega sklepa vodijo rezultati ankete, s katero študentje pojasnijo svojo percepcijo lastnih digitalnih kompetenc. Ti namreč kažejo, da četudi se študentje zavedajo svojih zelo razvitih kompetenc na tem področju, jih pri svojem delu v resnici uporabljajo pomanjkljivo. O uporabi digitalnih orodij oz. prevajalnikov piše tudi ljubljanska francistka in prevodoslovka Adrijana Mezeg, ki se zavzema za to, da bi se pri poučevanju

1 Gl. »Katalog vseh omemb tujih avtorjev v slovenski periodiki«, ki ga hrani Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede pri ZRC SAZU. Ta zlata jama za literarne komparativiste, ki se ukvarjajo z raziskovanjem vplivov, je bila leta 1970 žal zaključena.

prevajalskih kompetenc upoštevala vse pogostejša uporaba spletnih prevajalnikov in da bi se pri študentih razvile kompetence za popravljanje strojnih prevodov, saj bodo te za prevajalce vedno bolj pomembne.

Četrti sklop sestavljajo članki o odmevih aktualnih družbenih vprašanj v prevodih. V prvem prispevku se Živa Čebulj posveča pojmu avtorstva pri prevajanju dramatike za uprizoritev na odru. Z avtorstvom se zadnje čase ukvarjajo tako literarni teoretiki kot pravniki in seveda literarni prevodoslovci, a vprašanje avtorstva uprizorjenih prevodov tujih del je posebej kočljivo. Skozi kompleksno ustvarjalno verigo se končni tekst, od izvirnega tujega avtorja drame prek prevajalca, lektorja, režiserja oz. dramaturga do igralcev stalno spreminja oz. soustvarja, in je prav zaradi tega za prevodoslovca težko oprijemljiva materija. Vedno aktualnejše je tudi vprašanje statusa in vloge dialektizmov oz. slenga v slovenski literaturi. Tako Feri Lainšček kot Goran Vojnović in Marko Sosič postavljajo prevajalca pred težko rešljivo jezikovno zagato. S slednjim se ukvarjata prevodoslovka Sonia Vaupot in prevajalka Tessa Mavrič, in sicer skozi kontrastivno analizo romana *Balerina*, *Balerina* in njegovega francoskega prevoda. Avtorici prikazujeta, kako je prevajalka Zdenka Štimac izoblikovala prevod, ki je hkrati berljiv in ustrezen. Zadnji članek tega tematskega sklopa je tudi najbolj polemičen, španska germanistka Antonia Montes skozi analizo sodobne kratke zgodbe *Volksfest* Ferdinanda von Schiracha in njenega prevoda v španščino zavrača nevtralen pristop pri prevajanju književnosti s feministično tematiko in zagovarja odkrito aktivistično držo. Prevajanje postane tako orodje za boj proti patriarhatu. Četudi lahko deluje ekstremno, to stališče nedvomno odpira nova filozofska, ontološka in etična razmišljanja o samem prevajalskem postopku.

Tematski sklop z naslovom »Sodobni pogledi na literarno prevajanje« torej predstavlja zelo različne študije, a s skupnim izhodiščem: interdisciplinarnost. Nobena ni samo prevodoslovna, vsaka literarno prevodoslovje povezuje z drugim raziskovalnim področjem: z literarno zgodovino, z geopolitiko, z didaktiko, s feminističnimi študijami itd. Zato omenjeni sklop za interdisciplinarno humanistično revijo *Ars et Humanitas* ne bi mogel biti primernejši.